

Oponentský posudok diplomovej práce Lucie Nulíčkovéj *Motivace mužů k setrvání v profesi učitele na základní škole* (Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Katedra genderových studií, 2019, vedúci práce: Ing. Petr Pavlík, PhD.)

Lucie Nulíčková tému svojej práce – muži v profesii učiteľov – volí nepochybne dobre; zaoberá sa fenoménom, ktorý formuje nielen žiačky a žiakov, ale aj jeden celý sektor trhu práce. Téma však nie je taká neošúchaná, ako sa nazdáva (s. 67). Áno, v Česku sa mužom v pedagogike nevenuje toľko priestoru (sama autorka cituje z existujúcej literatúry prácu Niny Fárovovej 2015), ale sú tu aj obhájené diplomové práce a predovšetkým zahraničná literatúra.¹ O správnom výbere témy svedčí aj to, že sami jej respondenti tému vnímajú ako dôležitú, chcú sa o nej rozprávať a sami pre seba ju často problematizujú. To, že im dáva príležitosť hovoriť, možno považovať za súčasť *feministického* výskumu.

Práca je rozdelená štandardne tak, ako to od sociálnovedných diplomových prác očakávame.

V teoretickej časti práce autorka objasňuje školu ako genderovanú inštitúciu, ďalej sa venuje učiteľskému povolaniu a problému feminizácie školstva v ČR. Kým zhodnotím jednotlivé jej časti, uvediem dve kritické poznámky. Za prvé, teoretická časť sa vôbec nezaobera pojmom, ktorý je tak samozrejme použitý vo výskumnej otázke („Jaké jsou motivace učitelů základních škol k setrvání v profesi?“), a to pojmom motivácie. Na jednej strane by sme mohli pozitívne oceniť rozsah a detailnosť spracovania troch horeuvedených tém. Tie však poskytujú skutočne len široké zhrnutie literatúry, ale priame spojenie jednotlivých tém teoretickej časti s výskumnou otázkou tu chýba. To sa dobre ukazuje práve na absencii nejakého pojednania problému motivácie. Navyiac, autorku nezaujíma primárne motivácia vstupu do povolania, ale motivácia v tomto povolaní zostať. O to viac by si pojem vyžadoval obsiahlejšiu diskusiu. (Preto v diskusii na obhajobe očakávam, že študentka tento pojem zadefinuje.) Za druhé, odborná literatúra, s ktorou autorka pracuje, je *prevažne* pedagogická a nefeministická. Myslím, že keby viac pracovala so zahraničnou literatúrou, pre ktorú je zásadná genderová perspektíva (určite existuje), tak by sa dopracovala k vytvoreniu takého teoretického rámca svojej práce, ktoré by výskumnú otázku objasňovalo lepšie.

Konkrétnejšie poznámky k teoretickej časti:

Uchopenie školy ako genderovanej inštitúcie podľa môjho nezodpovedá celkom perspektíve, ktorú v práci volí autorka. Jej perspektíva chce byť totiž perspektívou štúdia profesií či zamestnaní, ale v tejto časti práce sa školou zaoberá primárne ako vzdelávacou inštitúciou, ktorá odovzdáva genderované obsahy predovšetkým svojim žiačkam a žiakom. Preto aj do diskusie na obhajobe navrhujem otázku: Popri Vami uvedených piatich aspektoch školy ako genderovanej inštitúcie, aké ďalšie aspekty by sme mohli skúmať, ak by sme sa na školu

---

¹ Konštatujem tak na základe toho, že som viedla diplomovú prácu zaoberajúcu sa genderovou konštrukciou role učiteľa v materskej škole – Šinfeltová, J. (2017). *Genderová konstrukce role učitele v mateřské škole z pohledu pedagogických profesionálů a profesionálek* Praha: Katedra genderových studií, Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova. Dostupné na: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/186948/>.

pozreli ako na genderovanú inštitúciu z perspektívy jej zamestnankýň a zamestnancov a ich profesie ako takej?

Kým v prvej z troch teoretických častí pracuje s feministickou literatúrou, tak v druhej časti týkajúcej sa profesie je už feministickej odbornej literatúry menej. Je treba oceniť, že autorka si uvedomuje rozpory vyplývajúce z toho, ak nastoľované problémy nesledujeme z genderovej perspektívy (pozri jej krátku kritickú diskusiu problému autority na s. 28 alebo diskusiu zisťovania prestíže povolania na s. 35). Nie všade je však v tomto konzistentná – obdobná genderová kritika by bola na mieste napr. aj vtedy, keď diskutuje učiteľské povolanie ako tzv. pomáhajúcu profesiu (s. 29).

Nedostatočné využitie feministickej literatúry sa ukazuje hlavne na dvoch miestach: Keď autorka analyzuje historické podložie feminizácie, s miestnou genderovo-historickou (nielen pedagogickou) literatúrou nepracuje. Pritom pomerne obsérne sa problematike z genderovej perspektívy venujú autorky monografie *Nezbytná, osvobozujúci, pomlovaná*.² Ďalej, definícia feminizácie (s. 43) nie je správna, resp. nie je presná. Feministickou sociológiou poučená literatúra hovorí o feminizácii ako type horizontálnej segregácie, podľa ktorej sú niektoré zamestnania vykonávané v 60 % a viac vykonávané jedným alebo druhým genderom³.

Veľmi dôležitá je diskusia autorky o platoch učiteľiek a učiteľov (s. 55 – 56). Za jednu z príčin feminizácie školstva autorka považuje aj minimálny rast platu v priebehu kariéry. Vedela by túto situáciu porovnať s inými štátmi? Oceňuje sa tam prax a seniorita finančne výraznejšie?

Autorka sa veľmi nezaobrá jedinou otázkou – čo je zlé na feminizácii? Dôkladne feminizáciu opisuje, ale nevysvetľuje jasne, prečo je potrebné sa jej zbaviť. Na s. 58 stručne naznačí, že problémom by mohla byť tzv. absencia mužských vzorov. Mohla by túto argumentáciu rozvinúť a prípadne uvažovať o problematike feminizácie ďalej?

Metodologická časť je vypracovaná dobre. Oceňujem časť týkajúcu sa pozicionality, kde autorka skúma ako sa „nakoniec“ stáva učiteľkou a ako je zdieľanie tejto profesijnej identity nápomocné v komunikácii s jej respondentmi. Zároveň priznávam, že som prekvapená zistenou negatívnou reakciou jedného respondenta na skutočnosť, že diplomandka je študentkou genderových štúdií. (Predstavenie seba samej prostredníctvom fakulty, nie študijného programu, tu ale určite kvitujem.) Autorke práce sa podarilo realizovať dvanásť pološtrukturovaných rozhovorov, čo je úctyhodné číslo. Navyše sa k nemu dopracovala pomerne prácnym spôsobom – oslovením 64 potenciálnych respondentov, ktorých vyhľadávala cez webstránky škôl.

---

² Bahenská, M., Heczková, L., & Musilová, D. (2017). *Nezbytná, osvobozujúci, pomlovaná : o ženské práci*. Veduta: Hradec Králové.

³ Křížková, A. (2009). Genderová segregace trhu práce – obraz statistiky. In A. Křížková & Z. Sloboda (Eds.), *Genderová segregace českého trhu práce : kvantitativní a kvalitativní obraz* (pp. 13 - 30). Praha: Sociologický ústav AV ČR.

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ Univerzita Karlova

Práve pri pohľade na množstvo práce vykonanej na diplomovom výskume vlastne zamrzí, že analytická časť práce nie je naozaj viac interpretačná a analytická. Autorka síce stručne opisuje spôsob analýzy (otvorené a následné axiálne kódovanie), ale jednotlivé podkapitoly analytickej časti možno až príliš sledujú priamo otázky, na ktoré sa pýtala (por. Príloha 2). Výsledný dojem z analýzy je, že sa toho veľa dozvedáme o tom, ako učitelia základných škôl chápu sami seba v svojej profesii – čo však nie je totožné s odpoveďou na výskumnú otázku, čo ich motivuje k zotrvaniu v profesii. Príznačné pre prácu je aj to, že v Závere autorka na výskumnú otázku priamo neodpovedá, ale skôr len zhrňa zistenia jednotlivých podkapitol.

V analytickej časti práce Lucie Nulíčková dáva pomerne veľký priestor prehovorom respondentov. Vzhľadom na to, že obsahujú ucelené myšlienky, niekedy veľmi podnetné a obrazné formulácie, považujem túto voľbu za dobrú. Ale vzhľadom na to, že analytická časť do veľkej miery sleduje otázky podľa scenára rozhovoru a nie axiálne kódy, tak táto voľba taká dobrá nie je.

Rozporuplnosť zistení analytickej časti a výskumnej otázky sa ukazuje napr. v tom, že autorka začína svoju analýzu voľbou profesijnej dráhy dotazovaných učiteľov (3. 2. 2. 1, s. 76 a ď.). Nikde však netematizuje to, v akom vzťahu (okrem banálneho konštatovania, že na nejakú dráhu sa najskôr treba dať preto, aby tam bolo možné zotrvať) je voľba profesie (jej spôsob) a zotrvanie v tejto profesii.

Kým po prečítaní prvej analytickej podkapitoly som chcela skonštatovať a oceniť, že autorka v jej závere konfrontuje svoje zistenia so zisteniami literatúry (s. 83), tak toto žiaľ nie je pravidlom, skôr výnimkou. Ako problematické to vidím najmä tam, kde aj tie teoretické pojmy, ktoré si vypracovala v teoretickej časti práce, z jej dát z rozhovorov priamo „trčia“, ale diplomandka ich nepomenúva. Ide napr. o sklený výťah (teoreticky opísaný na s. 55), o ktorý fakticky ide, keď píše o „jak[ési] protekc[i] způsoben[é] jeho příslušností k mužskému pohlaví“ (s. 84). Alebo môže ísť zase o teóriu kritickkej masy, keď respondenti hovoria o tom, že mužov do učiteľskej profesie vťahuje aj prítomnosť ďalších mužov a jej isté kritické množstvo (s. 100).

Analytické „dotiahnutie“ by si podľa môjho názoru zaslúžila aj diskusia toľko krát opakovaného dôvodu pre väčšiu prítomnosť mužov v školstve v absencii mužských vzorov (s. 93 a ď.). Diskusia je tu načatá, ale nedokončená. Podobne by analyticky obsažnejšia mohla byť aj reflexia vyvažovania relatívne nízkych plátov v základnom školstve s prítomnosťou zmyslu v práci a jej viditeľných výsledkov (s. 97 a ď.). Tieto zistenia by získali iný význam v kontexte úvah o alternatívnych profesijných voľbách mužov a žien.

K výraznému narážaniu na konceptuálne limity práce – a hlavne nedostatočnému politicko-ekonomickému uchopeniu – dochádza najmä vtedy, keď autorka fakticky hovorí o živiteľskej role ako o genderovom stereotypu (s. 96 alebo aj s. 133)⁴. Čo nám pomôže objasniť uchopenie

---

⁴ „Dle názorů některých mých komunikačních partnerů by muže k nástupu do školství nejvíce motivovalo vyšší finanční ohodnocení. Ve výpovědích se několikrát objevil stereotyp muže jako živitele rodiny. Například pan

FAKULTA
HUMANITNÍCH STUDIÍ
Univerzita Karlova

živiteľskej roly (a jej sťažené napĺňanie v učiteľskom povolani) ako genderového stereotypu?
A čo nám zase znemožňuje povedať?

Na niektorých miestach zase vidno analytickú vyspelosť, dobrú schopnosť čítať v prehovoroch protirečenia – ako napríklad vtedy, keď autorka poukazuje na to, že viac žien v učiteľskej profesii jej respondenti vysvetľujú možnosťou zosúladovania rodinného a pracovného života a nenáročnosťou vykonávanej práce, kým pri konštrukcii vlastného chápania práce poukazujú na množstvo a náročnosť vykonávanej práce, ktorú v prípade jej vykonávania ženami až tak nevidia.

Čo sa jazykového prejavu práce týka, je kultivovaný. Námietku však predsa len mám voči rozhodnutiu používať generické maskulínium, ktoré autorka vysvetľuje v pozn. 1 na s. 10. Dochádza tu k neporozumeniu skutočnosti, že generické maskulínium ženy v učiteľskej profesii na jazykovej úrovni zneviditeľňuje, a to bez ohľadu na deklarovaný zámer autorky. Okrem uvedenej poznámky pod čiarou totiž nemáme žiadnu inú možnosť ženy v predloženej práci vidieť. Jednoducho, ak majú byť ženy viditeľné na textovej úrovni, tak je ich nutné sprítomniť feminínom podstatného mena.

Zoznam literatúry je síce úplný a uhl'adný, ale sú tu dva nedostatky. Za prvé, je usporiadaný nesprávne – mal by byť jedným abecedným zoznamom; jeho rozdelenie na štyri rôzne časti je zmätočné, referencie sa ťažko hľadajú. Za druhé, pri časopiseckých článkoch chýbajú podrobnejšie údaje o ročníku, čísle a rozsahu strán daných článkov, rovnako tak chýbajú rozsahy strán pri kapitolách z editovaných kníh. Celkom zbytočné sú skrátene formy referencií pod každou referenciou (napr. /Ryans, 1990/ pod úplnou referenciou na s. 142).

Zo samotnej práce som získala dojem, že autorku výskum baval, bola na ňom osobne angažovaná – to všetko je veľmi dôležité (a vôbec nie samozrejmé). Viedla nepochybne zaujímavé rozhovory, v ktorých si získala dôveru svojich respondentov. Mám však pochybnosť, či naozaj zistovala to, na čo sa pýtala jej výskumná otázka. – Preto bude potrebné, aby Lucie Nulíčková na obhajobe práce jasne vysvetlila, čo chápe pod motiváciou a aby presnejšie a na základe evidencie z rozhovorov odpovedala na svoju výskumnú otázku „Jaké jsou motivace učitelů základních škol k setrvání v profesi?“

Prácu odporúčam na obhajobu a navrhujem ju hodnotiť známku veľmi dobre (2).

Lubica Kobová, PhD.

Praha, 15. 6. 2020

---

učitel Hynek vnímá svou situaci tak, že povolání učitele vykonává (z ekonomického hlediska) na úkor své rodiny.“ (S. 96.)